

ADICȚIA ÎNTRE EROS ȘI THANATOS: O ANALIZĂ JUNGIANĂ ȘI UN STUDIU DE CAZ

RUXANDRA IOANA DRĂGAN

Addiction Between Eros and Thanatos: A Jungian Analysis and a Case Study.

Escapism, clubs and narcotics as a subculture and lifestyle are a long-standing occurrence in Western Society. Due to Romania's oppressive political background, these experiences were inaccessible until the '90s. After the Revolution, along with the political changes, Romania became a destination and a transit point on the international map of trafficking and drug use. At that time heroin was ruling the market and the main users were individuals that could fall under the description of "vulnerable" from a social standpoint. Today, the profile of the drug user has changed radically. He or she can be part of any social background and can be of any given age. The reasons for using are just as diverse, but can be contained under the same notion that is all-encompassing and free of judgment: people like to alter their consciousness. Chemically altering one's perception – as an act of self-medication, use of Free Will or protest against the "system" – is never without consequences. The nature of the emotional complexes and the subjects substance users bring to the psychotherapy session is worth being observed free of judgment and with undivided attention. It is of crucial importance that the psychotherapist is able to see the person standing behind the addiction, with all his/her complex and unique inner workings, motivations, and hopes. It is important to reduce the stigma behind labels like "addict" or "user" in order to really see those with whom we are working with. In this respect, this paper aims to analyse from a Jungian perspective a character that an entire generation deeply resonated with. This is Irvine Welsh's character, Mark "Rent Boy" Renton, from the *Trainspotting* series. The analysis is directed at the symbolism that gravitates around this character. The argumentation revolves around the idea that the complex problematic of addiction can be associated with the theme of Eros–Thanatos. The paper also aims to analyse, from a mythological perspective this problematic, by applying it to *Trainspotting 2*.

Key words: addiction, Maternal Complex, *Trainspotting*, Eros, Thanatos, *Papaver Somniferum*.

Introducere

Escapismul, cluburile și drogurile ca subkultură și stil de viață există de mult în societatea occidentală. Datorită contextului politic opresiv din România aceste experiențe nu au fost accesibile până în anii '90. După Revoluție, odată cu schimbarea sistemului politic, România a devenit o destinație și un punct de tranzit pe harta traficului și a consumului de droguri. Dacă la momentul respectiv heroina domina piața și consumatorii principali erau persoane „vulnerabile” din punct de vedere social, astăzi profilul consumatorului de droguri s-a schimbat radical. Consumatorul de droguri, poate face parte din orice clasă socială și poate avea orice vârstă. Motivele consumului sunt și ele la fel de diverse, dar se pot cuprinde sub o umbrelă amplă și lipsită de

judecăți de valoare: oamenilor le place să-și altereze conștiința. Desigur, pe lângă libertatea de a-ți modifica propriile percepții asupra realității, de a-ți exercita liberul arbitru și de a protesta împotriva „Sistemului”, consumul de narcotice are mereu consecințe. Din punct de vedere terapeutic natura complexelor emoționale și a problematicilor pe care consumatorii de substanțe o aduc în cabinet merită să fie privită cu atenție și fără judecată. Este foarte important ca terapeutul să poată vedea mai departe de patologie la persoana din spatele adicției, cu toate resorturile, motivațiile și speranțele sale. Este important să reducem stigma din spatele etichetelor de „dependent” și „consumator” pentru a putea să-i vedem realmente pe cei cu care lucrăm. În acest sens, prin lucrarea de față ne propunem analiza din perspectivă jungiană a unui personaj care a rezonat profund cu o întreagă generație, precum și a simbolismului din jurul acestuia: personajul principal al lui Irvine Welsh din *Trainspotting*, Mark „Rent Boy” Renton. Vom argumenta în favoarea ideii că adicția, care se constituie într-o problematică atât de complexă, poate fi asociată cu tema Eros-Thanatos și vom analiza psihologic și mitologic această temă, aplicând-o la *Trainspotting 2*.

1. Complexul matern

Trainspotting 2 urmărește reîntoarcerea unuia dintre personajele principale ale romanelor lui Irvine Welsh, Mark „Rent Boy” Renton, în orașul natal, Edinburgh. Această întoarcere amintește bine de o situație cu care mitologia și religia creștină ne-au familiarizat deja. Renton revine să-și încheie socotelile, să-și plătească datoriile morale și să-și revadă trecutul, ca un *fiu risipitor*, de acum trecut de jumătatea vieții. Așa cum se întâmplă cu majoritatea celor care doresc să fugă de proprii demoni, Mark este atras înapoi acasă de nevoia de a se reconecta cu ceea ce încercase să lase definitive în urmă când fugise în Olanda cu banii pe care trebuia să-i împartă cu prietenii lui.

Complexul matern este de o importanță centrală în orice poveste care implică adicție și sexualitate¹. *Trainspotting 2* nu este cu nimic diferit din acest punct de vedere. Prin prisma acestui complex, femeile sunt reprezentate ca foste iubite îmbătrânite prematur, ca imigrante exotice cu intenții și ocupații îndoielnice și ca mame decedate. Uneori femeile apar și ca soții traumatizate, lipsite de speranță, pedepsite pentru greșeala de a iubi niște bărbați imprevizibili și periculoși pentru ei înșiși și pentru cei din jur. Pentru personajele masculine, pare să fie chiar acest complex central care le definește prietenia, sudată și corodată în același timp de adicție, violență, trădare și de un idealism fără scăpare. Este ca și cum femeile fac parte dintr-o lume diferită asupra căreia se poate reflecta și despre care se poate scrie, dar care nu se poate atinge fără a avea regrete ulterioare.

Motivul întoarcerii lui Renton este, în realitate, eșecul căsătoriei sale care îl face să lase în urmă viața pe care și-o construise la Amsterdam. Când revine la casa

¹ V. Kast, *Fiicele tatălui, fiii mamei. Căi de ieșire din complexele paterne și materno*, București, Editura Trei, 2014, p. 72.

părintească află că mama lui murise. Fiului răătăcitor este primit de tată cu brațele deschise. Nu există niciun dubiu că Mark este în acord cu partea lui conștientă, cu logosul și cu rațiunea. Este, într-adevăr, un bărbat „copt” la minte. Prelegerile lui despre societate, sfaturile și remarcile pe care le oferă celorlalte personaje relevă inteligență, claritate și stăpânirea realității obiective. La nivel simbolic, acasă este întâmpinat de tată, deci conflictul lui cu autoritatea și complexul patern au fost rezolvate². Renton se înțelege la nivel rațional și se iartă. A luat deciziile cele mai bune de care a fost capabil și e împăcat cu asta. Cumva, capacitatea lui de a găsi o soluție rațională la problema propriei sale personalități dependente dovedește o deosebită stăpânire a propriei minți. În scena în care îl duce pe Spud la jogging îi explică rețeta care a funcționat pentru el. Îi explică prietenului său că un „junkie” o sa fie mereu un „junkie”. Prin urmare, ca personalitate dependentă, *trebuie să-și admită natura*. Îi mai spune ca e nevoie să-și canalizeze corect energia în ceva care să-i facă mai puțin rău și care să nu aibă aceleași consecințe toxice. Pentru Renton, în loc de heroină există acum fitness-ul. Spud nu avea decât să-și găsească propriul său interes.

Prin contrast, complexul matern rămâne fără rezolvare. Renton nu reușește să-și salveze căsnicia, motiv pentru care este propulsat în incertitudine. Se întoarce acasă unde mama nu mai este. Fizic, de această dată. Din rațiuni de spațiu, cel mai probabil, filmul nu prezintă decât implicit durerea și vinovăția lui Rent, care în roman are o formă mai clară. Mama, ca idee și prezență, este absentă din viața lui și a tuturor prietenilor săi. Dependentele, sexualitatea dezordonată și sentimentul de gol sunt, în schimb, mereu prezente. La nivel simbolic, această absență vorbește despre lipsa conținerii emoționale timpurii³. De asemenea, vorbește despre o mentalitate asociată societății patriarhale care bruiază funcționarea armonioasă a principiului feminin. Teama de inconștient, de feminitate, de irațional și de capacitatea de creație generează decuplarea de la emoționalitate și pierderea sensului personal. Aș merge chiar mai departe, cu o observație personală: această problematică a societății patriarhale este potențată de *savoarea* locală scoțiană care pare să semene cu vremea și cu natura din această zonă geografică.

Nu întâmplător, Mark relatează despre o schimbare în stilul lui de viață care se datorează unei intervenții chirurgicale serioase pe cord. Din punct de vedere simbolic, inima reprezintă centrul organic al cunoașterii empatice, intuitive, al sentimentelor. Este ca și cum, la nivel somatic, Renton este obligat de propriul corp să privească acolo unde are realmente „de lucru”: în zona emoțiilor. Întoarcerea acasă reprezintă pentru Renton regresia firească oricărui proces de vindecare. Cu siguranță proiecția Animei sale nu se mai regăsea în soția de care se desparte. Rămas fără reper sau reprezentare pentru latura sa feminină inconștientă, revine acasă. Se confruntă cu propria trădare, lașitate, cu eșecurile prietenilor, cu pierderi ireparabile, ce ceea ce s-a schimbat și cu lucruri care rămân etern neschimbate. Caută, desigur, conștient și inconștient să intre în

² *Ibidem*, p. 103.

³ S. Freud, *Studii despre societate și religie – Opere Esențiale*, vol. 9, București, Editura Trei, 2010, p. 215.

aceleași tipare. Ca orice dependent, face tot posibilul să fie Salvatorul prietenilor săi. Chiar reușește într-o oarecare măsură datorită faptului că dă dovadă de tărie de caracter – și anume că a reușit să se lase de heroină și că s-a întors să-și revadă prietenii pe care i-a trădat. Se întoarce la obiceiul de a-și folosi charisma și inteligența pentru a face bani ușor. Și, desigur, se îndrăgostește de o femeie complet nepotrivită. Cel puțin în aparență. În cele din urmă, procesul lui de redescoperire pare să-l forțeze să se concentreze pe regresia care îl obligă să se confrunte cu ceea ce Sufletul său vrea să-i arate. Ultima scenă îl prezintă în aceeași ipostază de acum douăzeci de ani, ascultându-l pe Iggy Pop. Este ca și cum Renton, un bărbat de vârstă mijlocie, este forțat să accepte că, în spatele experienței sale de viață și a rațiunii, din punct de vedere emoțional este încă același adolescent⁴.

Singura femeie care are realmente loc în lumea bărbaților din *Trainspotting 2* este Veronika, prostituata din Bulgaria, căreia Sick Boy îi promite c-o va promova la statutul de doamnă a viitorului bordel deghizat în saună. Putem anticipa de la început că fascinația pe care o exercită tânăra va avea un impact asupra lui Mark. Veronika este interesantă de Renton din mai multe puncte de vedere, ceea ce ne dă câteva indicii relevante despre cine este personajul pe care îl analizăm și ce anume se proiectează din Anima lui. Veronika are o poziție ambiguă și se află într-un loc nu tocmai confortabil din punct de vedere existențial când apare în viața lui Mark. Asta o face, desigur, mai interesantă, deoarece are nevoie să fie salvată. Cu toate acestea, ea nu este nici pe departe inocentă sau lipsită de apărare. Este frumoasă, („prea”) tânără, misterioasă și imprezvizibilă. Mai este și confortabilă (cel puțin) cu propria sa sexualitate și cu a altora, indiferent ce manifestări inedite îmbracă aceasta. Cu alte cuvinte, Veronika este lipsită de prejudecăți și de scrupule, ceea ce, desigur, implică că îl poate accepta pe Renton necondiționat – pentru că îi seamănă. Veronika este, desigur, pregătită oricând să se distreze și să câștige niște bani, ceea ce îi oferă un loc în grup. Devine „unul dintre băieți” pentru că Animusul ei este suficient de puternic conturat pentru a o face vizibilă și reală în ochii lui Mark și a prietenilor lui. Acest Animus este reprezentat din plin când tânăra își penetrează clienții cu un falus de dimensiuni respectabile. Faptul că Veronika se simte confortabil în asemenea ipostaze pare să-i procure respectul bărbaților din grup. Însă femeia se dovedește a fi mai complexă și mai versatilă decât pot Renton și Simon să anticipeze. Ea nu este doar o prostituată, o artistă a deghizării, un băiat, o matroană sau o adeptă a fraudei. Este și o femeie empatică care dă șanse reale oamenilor din jur, pe care nu-i judecă și în care vede potențial. Aspectul ei masculin, care o ajută să supraviețuiască cu succes în lumea misogină în care se învâрте, este balansat pe deplin de aspectul feminin; este mamă, și asta o face umană. Veronika este o bună judecătoare a caracterului uman. Pe Sick Boy nu-l place pentru că nu-l consideră „o persoană bună”. Pe Renton îl apreciază pentru inteligență, idealism și pentru tot ceea ce manifestă el pozitiv. Cu toate acestea îl vede realmente, cu toate imaturitățile lui, și nu se lasă distrasă de la obiectivele ei care devin evidente doar în

⁴ R. Romanynshyn, *The Wounded Researcher: Research With Soul in Mind*, Kindle Edition, 2007, p. 61.

final. În relație cu Spud se dovedește atentă și de un real ajutor. Îi oferă acestuia atenția necondiționată de care are nevoie atunci când decide să renunțe la heroină. Aici face un tandem reușit cu Renton. Spud urmează sfaturile lui Renton din punct de vedere rațional, dar are nevoie de un nou sens, de o nouă motivație din punct de vedere emoțional. Veronika acționează, folosindu-și intuiția, ca voce pentru latura emoțională a lui Spud. Îi vede talentul și-l încurajează cu blândețe să-și canalizeze energia în scris. Între ei se leagă o prietenie bazată pe înțelegere reciprocă, prietenie care pare să aibă legătură cu faptul că, spre deosebire de Renton și Simon, ei înțeleg sensul vieții de părinte. Amândoi decid să păstreze banii pe care Sick, Rent și Veronika îi obțin de la UE pentru saună. De această dată, trădarea pare să vină ca o absolvire de păcate a tuturor personajelor.

2. Umbra

Cea mai directă analiză a Umbrei lui Renton este prin observarea lui Simon în calitate de oglindă. În primul rând, amândoi au sentimente pentru aceeași femeie pe care, tacit, cad de acord să o împartă. Acest lucru vorbește despre relația fuzională, ambivalentă și complicată dintre cei doi prieteni. Nu știm sigur dacă Sick Boy este realmente capabil de afecțiune pentru Veronika sau pentru oricine altcineva. Acest aspect este discutabil; putem specula că Simon, afectat în capacitatea de a trăi emoțional de dependența lui de cocaină, o vede pe Veronika ca pe un trofeu sau ca pe o posesie, deși este convins că ține la ea. O discuție mai amănunțită pe această temă nu își are locul aici. Putem vedea însă cum cei doi sunt la polurile diferite ale aceleiași situații. Renton este idealist și sentimental în interior; Simon este pragmatic, manipulator, rece și furios. Dar realmente important pentru analiza Umbrei lui Rent este că Veronika reprezintă ceva important pentru Simon. Aparent, Simon și Rent sunt atât de apropiați încât limitele personalității lor par să fuzioneze. Se cunosc din clasele primare și de atunci sunt foarte apropiați, după cum remarcă Spud, deși pentru ei nu este chiar atât de evident. Renton știe perfect ce față trebuie să prezinte societății pentru a avea succes. Simon, în schimb, este cocainomanul clasic, violent, imprezvizibil, răzbunător, rece și fără scrupule. La proba faptelor, contrar așteptărilor, Renton trădează și Simon iartă. Rent pare să nu-l poată accepta pe prietenul său realmente. Situația este bine reprezentată de celebra remarcă a lui J. Lacan: „Inconștientul meu este la tine”⁵. Renton vede cu claritate ceea ce este invizibil pentru prietenului lui. Îl avertizează chiar pe Sick Boy ca va fi părăsit de Veronika. Avertizarea rămâne fără ecou. În schimb, Rent rămâne la rândul său orbit de propriile complexe și nu realizează intențiile reale ale Veronikăi. Se simte înțeles, ascultat, apreciat și văzut de o femeie tânără, interesantă și frumoasă. Așa cum este de așteptat, profită cu sete de această ocazie și uită să afle cine este persoana din spatele proiecției.

În ceea ce privește relația celor doi cu femeile, este clară preferința pentru un tip de socializare adolescentin care pare să definească nivelul de dezvoltare emoțională al celor doi prieteni. Se recrează, după ani, un grup în care banii, dro-

⁵ G. Diatkine, *Jacques Lacan*, București, Editura Fundației Genația, 2002, p. 87.

gurile și lipsa unui alt scop în afară de distracție sunt elementele definitorii. Această agregare socială dă naștere unei constante rivalități între cei doi bărbați. Renton și Simon rămân într-o constantă competiție pentru tot, inclusiv pentru atenția „fetei” grupului, în cazul de față – Veronika. Natura relației lor este fuzională, ambivalentă și toxică. Amândoi sunt imaturi din punct de vedere emoțional și incapabili să aibă o relație autentică cu o femeie de vârsta lor, așa că aleg compania unei prostituate de 25 de ani.

Ca reprezentare a Umbrei lui Renton, Simon reprezintă predilecția pentru un comportament abuziv în relație cu femeile. Pe de-o parte, Sick o folosește pe Veronika pentru șantajarea unor bărbați cu o imagine socială decentă în comunitate. Nu îl deranjează să o vadă pe iubita sa în ipostaze intime caracterizate de tot felul de fetișuri. Nu pare să îl deranjeze nici faptul că uneori Veronika este în pericol din cauza reacțiilor clienților săi. Atâta timp cât poate să-și hrănească dependența de cocaină, Sick Boy nu ezită să o folosească pe iubita lui ca resursă financiară. Între timp o manipulează promițându-i că se va îmbogăți odată cu punerea în mișcare a planurilor referitoare la noul bordel.

3. Eros și Thanatos

Când vine vorba despre narcotice, o discuție referitoare la Eros și Thanatos poate contribui la lămurirea unor aspecte psihologice esențiale. Așa cum se întâmplă în general, fiecare personaj, în funcție de structura sa psihică și de contextul din care vine, găsește modalități diferite de a „dansa” cu dependența, animate de cele două pulsuni. Dacă Renton a înlocuit dependența de heroină cu o căsătorie sortită eșecului și cu o preocupare pentru fitness, Sick Boy a găsit cocaina.

Putem asocia, la nivel simbolic, heroina cu Thanatosul, iar cocainei îi putem atribui Erosul. Desigur, paralela este bazată pe observații unidimensionale susținute de asocierile tradiționale, mitologice, ale macului cu uitarea durerii, cu somnul, cu visul, cu moartea și cu renașterea. Macul a fost de-a lungul istoriei, până în prezent, o sursă de hrană, narcoză, eliberare, fascinație și război. Zeița macului este numele dat unei figurine feminine de teracotă, despre care se crede că ar aparține civilizației minoice (1400–1100 î.Hr.), găsită la Gazi, în Creta. Zeița este reprezentată cu mâinile ridicate și cu bulbi de mac pe cap. Pe cap, zeița mai poartă și alte însemne religioase: coarne, diademe, păsări sau semințe de opium. Cel mai probabil, „Zeița macului” este reprezentarea unei divinități feminine care aduce somnul și moartea, dacă ținem seama de faptul că în mitologia greco-romană macii erau văzuți ca ofrande pentru morți. Roșul aprins al florii poate reprezenta, la nivel simbolic, promisiunea renașterii⁶. Conform lui Theocritus, zeița Demeter ar fi fost o zeiță a macului. În cultura cretană, macul era folosit pentru prepararea opiumului. În mod interesant pentru analiza noastră, legătura lui Demeter cu macul pe filieră simbolică reamintește de complexul matern care caracterizează dependența

⁶ J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Vol. 2: E-O, Paris, Editions Robert Laffont, 1969, p. 254.

personajelor lui Welsh. Demeter este, în primul rând, o zeiță-mamă a fertilității. Ea este responsabilă cu nașterea, rodirea și regenerarea naturii care hrănește. „Într-adevăr, pământul este locul unde se înfăptuiesc transmutațiile: naștere, moarte, uitare, renaștere”⁷. Este, de asemenea, „doamna casei” și cea responsabilă cu civilizarea și instituirea unei ordini sociale. Zeița omologă lui Demeter în civilizația romană este Ceres: „Din poala acesteia crește tot ceea ce este viu, pentru ca după moarte să-l închidă din nou în sine”⁸. În plus, are și atributul de Aganippe – „Iapa care distruge cu milă” sau „Iapa nopții”. Demeter este deci feminină în tot, inclusiv prin forța inconștientului și forța distrugerii în vederea regenerării vieții. În afară de Demeter mai există și alți zei cărora cultura Greciei antice le-a asociat macul ca simbol. Hypnos, zeul somnului, fratele geamăn al lui Thanatos, este reprezentat purtând o coroană de maci, aceștia din urmă fiind asociați cu eliberarea de suferința pe care o aduce moartea. Intrarea în peștera lui Hypnos din Lumea Subterană era presărată cu maci. Mama celor doi frați, Hypnos și Thanatos, zeița nopții, Nyx, este și ea reprezentată cu această floare. Hypnos, împreună cu soția sa Pasithea, zeița halucinațiilor și a relaxării, are patru fii. Aceștia sunt cunoscuți sub numele colectiv de *Oneiroi* („vise”); ei trăiau într-o lume protejată de Porțile lui Morpheus și fiecare din ei era responsabil pentru un anumit tip de vis.

Așadar, dacă asociem la nivel simbolic heroina cu Thanatosul, o putem vedea ca pe o cale directă de regresie la perioada intrauterină sau la stadiul de fuziune primară cu Mama. Ea îndeamnă consumatorul să se retragă din viața conștientă într-un somn profund de „legănare în brațele Marii Mame”.

La polul opus, cocaina oferă o pofță de viață exagerată. Cel care consumă *vrea* să aibă energie, să fie clar, prezent, lucid, energic și treaz. Cocaina oferă scurtătura către o încredere absolută în sine, dorința de socializare și plăcerea pentru orice activitate fizică. Cocaina dă, pe termen scurt, motivația ca omul să se reintegreze în viață și să fie el însuși cu toată inima. Desigur, pe termen lung, ca și dependentul de heroină, dependentul de cocaină se conectează la energii arhetipale care îl acaparează.

În mitologie și în psihanaliză, Eros și Thanatos sunt forțe *gemene*, opuse și complementare. Eros și Thanatos sunt chiar reprezentați în mod similar în mitologia greacă (dar și în cea romană, sub numele de Cupidon și Mors), ca doi tineri înaripați. În alte reprezentări, Thanatos apare cu față de schelet și cu o clepsidră, atribute care amintesc de misiunea zeului de a escorta, la momentul potrivit, sufletele celor decedați în Hades. Eroii care caută să aducă un suflet înapoi din lumea de dincolo se însărcinează cu misiunea de a-l păcăli pe Thanatos. Ceea ce putem spune, într-un fel, că face și Mark Renton când îl salvează pe Spud de la moarte și din dependența de heroină. După cum spuneam, în mitologia greacă, Eros și Thanatos arată similar, excepție făcând culorile care-i reprezintă și care sunt menite să simbolizeze polaritatea naturii lor. Thanatos este un zeu tânăr, înaripat, care uneori este asociat cu un fluture datorită naturii duale a misiunii de purtător al sufletului. Asemeni lui Eros, Thanatos apare în

⁷ *Ibidem*, p. 254.

⁸ M. Lurker, *Lexicon de zei și demoni*, București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 67.

unele reprezentări dormind în brațele unei mame, ceea ce duce, din nou, cu gândul la întoarcerea în brațele Marii Mame⁹.

Similar Erosului prin ambivalență, Thanatosul taie, divizează, transformă în acțiune și libertate de gândire independentă. Ca forță separatoare, Thanatos atrage teama, vina și ura. Dar acestea, sub forma morții simbolice, sunt sacrificii necesare pentru atingerea logosului. Separarea lui Renton de prietenii său, de orașul natal, de dependență și de adolescență sunt acțiunile Thanatosului. Din acest punct de vedere, el pare să fie personajul principal pentru că este capabil să opereze pe filieră rațională, masculină, pe Thanatos mai bine decât prietenii lui.

Erosul este asociat, prin contrast, cu fuziunea, cu generarea vieții, a plăcerii și a căldurii. Prin urmare, Erosul este mai degrabă feminin.

Folosind analogiile de mai sus, putem să-i vedem pe Rent și pe Simon ca reprezentări ale acestui joc etern între tendința către unicitate, autonomie și nevoia de fuziune; între libertate și dependență; între prietenie și trădare: „Forța creatoare se desfășoară în spațiul dintre (Eros și Thanatos), în timp ce gemenii interacționează și se influențează unul pe celălalt”¹⁰.

Freud și Jung împărtășesc păreri similare despre Thanatos, cu excepția unui element important. Pentru Freud, moartea reprezintă un eveniment strict biologic, fizic sau corporal. Pentru Jung, moartea are o dimensiune amplă: este o stare și o realitate psihologică separată. Din punct de vedere conceptual, starea respectivă este legată de o manifestare a Sinelui, matricea primordială din care se naște viața psihică și care trebuie, în mod inevitabil, să revină¹¹.

Moartea este o imagine ambivalentă, de implicațiile căreia depinde dacă este abordată din perspectiva Egoului sau din cea a Sinelui. Din prima perspectivă, moartea este într-adevăr un act de brutalitate de temut. Din perspectiva Sinelui „ea apare ca un eveniment plin de bucurie ... un *mysterium coniunctionis* [prin care] sufletul ... atinge plenitudinea”¹². Această asociere oferă un unghi interesant de observație a conexiunii dintre Simon și Renton. Dacă am vedea alegerea heroiniei ca pe un abandon în fața chemării Thanatosului, am putea considera că ceea ce îi leagă realmente pe cei doi este faptul că au ales, așa cum au știut mai bine, viața.

⁹ R. Brooke, *Pathways into the Jungian World: Phenomenology and Analytical Psychology*, Kindle Edition, 2000, p. 46.

¹⁰ R. Romanyshyn, *The Wounded Researcher: Research With Soul in Mind*, ed. cit., pp. 116-131.

¹¹ R. Brooke, *Pathways into the Jungian World: Phenomenology and Analytical Psychology*, Kindle Edition, 2000, p. 124.

¹² C.G. Jung, *Opere Complete* Vol. 6: *Tipuri psihologice*, București, Editura Trei, 2004, p. 151.